

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

BALADE POPULARE ROMÂNEȘTI

DAVID LITERA

biblioteca școlarului

BALADE POPULARE ROMÂNEȘTI

Litera
INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

APRECIERI

V. ALECSANDRI

Mie mi-e drag rom`nul =i =tiu a pre\ui bun[t[\ile cu care l-au d[ruit natura. Mi-e drag s[-l privesc =i s[-l ascult, c[ci el e simplu =i frumos]n]nf[\i=area lui, c[ci e curat,]n\elept, vesel =i poetic]n graiul s[u.

}mi plac obiceiurile sale patriarhale, credin\ele sale fantastice, dan\urile sale vechi =i voinice=ti, portul s[u pitoresc, care, la Roma, se vede s[pat pe Columna lui Traian, c`nticile sale jalnice =i melodioase, =i, mai ales, poeziile sale at`t de armonioase!

Eu]l iubesc =i am mult[sperare]ntr-acest popor plin de sim\ire, care respecteaz[b[tr`ne\ile, care-=i iube=te p[m`ntul =i care, fiind m`ndru de numele s[u de rom`n,]l d[ca un semn de cea mai mare laud[oric[rui om vrednic, oric[rui viteaz, fie m[car de s`nge str[in.

. . . .

Aceast[balad[(MIORI | A), al c[rei subiect e foarte simplu,]ncepe cu dou[versuri ce sunt totodat[=i o minunat[icoan[poetic[=i o dovad[de dreapt[pre\uire ce poporul =tie a face de frumuse\ile \[rii sale:

Pe-un picior de plai,
Pe-o gur[de rai.

Rom`nul ]=i iube=te p[m`ntul unde s-a n[scut, ca un rai, din care nici tiraniile cele mai crude nu sunt]n stare de a-l goni. C`te n[v[liri de barbari au trecut peste biata \ar[! C`te palme dumnezeie=ti au c[zut peste bietul rom`n!... +i cu toate acestea, poporul a r[mas neclintit pe locul s[u, p[str`ndu-=i na\ionalitatea]n mijlocul aprigilor nevoi =i zic`nd spre m`ng`iere: Apa trece, pietrele r[m`n!

(*Rom`nii =i poezia lor,* ]n revista *Bucovina*, 1849, nr. 32, 30 septembrie; *Poezii populare ale rom`nilor,* II, [Bucure=ti], Editura pentru Literatur[, 1965, pp. 321, 344)

Rom`nul e n[scut poet!

}nzestrat de natur[cu o]nchipuire str[lucit[=i cu o inim[sim\itoare, el]=i rev[rs[tainele sufletului s[u]n melodii armonioase =i]n poezii improvizate.

De-l munce=te dorul, de-l cuprinde veselia, de-l minuneaz[vreo fapt[m[rea\[, el]=i c`nt[ durerile =i mul\[mirile, ]=i c`nt[eroii,]=i c`nt[ istoria, =i astfel sufletul s[u e un izvor nesf`r=it de frumoas[poezie.

Nimic dar nu poate fi mai interesant dec`t a studia caracterul acestui popor ]n cuprinsul c`ntecilor sale, c[ci ele coprind toate pornirile inimei =i toate razele geniului s[u.

(*Poezia poporal[*, ap[rut[ca prefa\[la *Balade (C`ntece b[tr`ne=ti)*, Partea I, Ia=i, Tipografia „Buciumului Rom`n“, 1852; *Poezii populare ale rom`nilor*, adunate =i]ntocmite de Vasile Alecsandri, [Bucure=ti], Editura pentru Literatur[, 1965, p. 99)

Baladele sunt arii vechi ale c[rora cuvinte totdeauna amintesc vreun suvenir istoric sau vreun roman de amor. |[ranii de la munte, carii sunt adev[ra\ii barzi rom`ni, c`nt[aceste balade cu un glas pl`ng[tor foarte lin, cu un *mouvement* [mi=care, ritm] de muzic[ cu totul neregulat, st[ruind asupra notelor de c`ntec =i iu\ind pe cele de fantazie. Ei =tiu s[deie acestor arii o espresie de]ntristare vis[toare, un efect extraordinar.

(*Melodiile rom`ne=ti*, ]n *Rom`nia literar[*, nr. 9, 27 februarie 1855; reprodus]n V. Alecsandri, Opere, IV, Bucure=ti, Editura Minerva, 1974, p. 394 — colec\ia „Scriitori rom`ni“)

M. EMINESCU

Cronicele noastre, descrierea lui Matei Basarab, f[cut[de diaconul Paul de Aleppo, scriitorii poloni m[rturisesc ca la mesele domnilor Basarabi =i Mu=atini se c`nta =i se glumea mult. Astfel bun[oar[ c`ntecul dezgropat

+tefan, +tefan domn cel mare,
Seam[n pe lume nu are...

se c`nta *unisono* de c[tre to\i mesenii. Bufonii ]=i f[ceau mendrele, zic`ndu-i lui vod[„m[i vere“, cur\ile domne=ti erau pline de cimpoia=i, ospe\ele \ineau c`te dou[sprezece ceasuri ]n =ir, =i-n aceast[ via\[, pentru care Miron Vod[ Barnovski zice c[, „e dulce domnia la Moldova“, r[suna numai din c`nd]n c`nd buciumul r[zboinic chem`nd Vrancea =i C`mpulungul, Soroca =i Tigheciul, |ara de Sus =i |ara de Jos, sub cei doi vornici ce comandau aripele]mpotriva du=manului. Pe cai, c[rora le ziceau:

A=terne-te drumului
Ca =i iarba c`mpului
La suflarea v`ntului...

]n \ar[, s-arunca o adev[rat[vijelie spre margine =i vai de neamul ce-i]nc[pea pe m`ni.

Ceea ce presupunem este]ns[c[ ]n vremea unora dintre dina=tii rom`ni cat[s[fi existat o epopee literar[ale c[rei r[m[=i\e fragmentare se mai g[sesc ast[zi =i cari pe zi ce merge se]mpu\ineaz[.

(*Prefa\[* la E. Baican, *Literatur[popular[rom`n[...*, Bro=ura I, Bucure=ti, 1882)

N. IORGA

Cu balada a]nceput]n Apus =i R[s[rit, adunarea poeziei populare. „R[m[=i\ele din poezia veche“ ale episcopului sco\ian Percy sam[n[cu c`ntecele noastre b[tr`ne=ti =i rostul lor fusese acela=i — a p[stra o tradi\ie istoric[nescris[, =i chipurile, faptele trebuiau s[se potriveasc[, vechea noastr[via\[de mun\i =i v[i, cu voievozi]n lupt[, fiind asemeni cu via\a „muntenilor“, *highlanderilor* din „p[r\ile]nalte“ al Sco\iei, unde se tr[ia via\a de familie, de *semin\ie* (clan)]n acela=i fel ca =i la noi.

. . . .

Balada se c`nt[, sau, mai bine, se zice. Zicerea aceasta e o recitare melodic[. Putem spune c[ partea de c`ntec]ntov[r[=e=te partea de poezie, o recheam[ ]n minte — c[ci altfel omul nu e]n stare a da nimic — , o]ntre\ine,]ndemn`nd =i ]nc[lzind pe „zic[tor“, o adaog[ =i o preschimb[ ]ns[, prin c[ldura creatoare care-l cuprinde pe acesta ]ncetul cu ]ncetul. O rim[ prea neted[, repetat[ la fiecare pereche de versuri, ar fi o piedic[. Prea s-ar cere mult de la acela care „zice“, dac[ ar fi s[ =tie pe de rost at`tea balade. De fapt sunt rime pe care le]nt`lne=ti ]n acela=i c`ntec dat de oameni deosebi\i. Ele sunt ni=te cuceriri tehnice a=a de]nsemnate,]nc`t nu se pot uita lesne. Plac prea mult pentru a nu se opri ]n amintire. +i ele sunt de folos, slujind ca ni=te puncte de orientare =i reg[sire. Iar ]ntre d`nsele se deap[n[balada,]n sunetul]ncet, discret umbrit al c`ntecului, nu ]n saltul eroic al unor rime ]ndr[zne\e, ci lunec`nd de la un vers la altul pe forme comune verbale, care se pot]nlocui cu cea mai mare u=urin\[. C`ntecul d[ritmul, el statornice=te lungimea =i felul versului, peste rimele cele mai dese, care se preschimb[necontenit]ntre sine, povestea

se desf[=oar[, bine ritmat[, potrivit[pe deplin cu acel c`ntec c[l[uz =i tovar[=, care merge el ]nainte =i face ce vrea din ce vine dup[ d`nsul, iar, din loc]n loc, fulger[o rim[rar[ar[t`nd c`nt[re\ului c[nu s-a]n=elat, c[, da, acesta e drumul cel bun, c[, merge tocmai pe tocmai]n urmele]nainta=ilor s[i, el a atins punctul care trebuia atins =i de unde calea se l[mure=te mai departe.

(*Balada popular[rom`neasc[. Originea =i ciclurile ei*, V[lenii de Munte, Tipografia „Neamul Rom`nesc“, 1910, pp. 9, 13 — 14)

MIHAIL SADOVEANU

Balada aceasta [*Miori\a*] f[r[seam[n]n literatura noastr[este cel mai mare titlu de glorie al poetului de la Mirce=ti. Dac[numai at`ta ar fi f[cut era de ajuns ca s[ tr[iasc[ p`n[la amurgul neamului.

. . . .

Pare c[nu ne d[m]ndeajuns sam[de puterea uria=[pe care o au nevinovatele stihuri de a preface sufletul omenesc. Falangele lor m[runte au b[tut]ntruna la poarta sufletului omenesc, vorbindu-i dulce =i]mbl`nzindu-l. Dumnezeiescul =i simplul p[stor ]n inima c[ruia au tremurat lacrimile de lumin[ ale *Miori\ei* nu =i-a ]nchipuit c[ bl`ndu-i c`ntec va fi un sol al revolu\iilor sociale. Nici Alecsandri nu =i-a ]nchipuit poate asta, c`nd]l asculta fermecat, cu ochii la stele... Cu toate acestea, a fost at`t de adev[rat c[prin glasul poe\ilor vorbe=te Dumnezeu...

1921

(*Miori\a*,]n vol. *M[rturisiri*, [Bucure=ti], Editura de Stat pentru Literatur[=i Art[, 1960, p. 94, 95)

Din viforurile trecutului au plutit,]ng`n`ndu-se p`n[ la noi, =i c`ntecele b[tr`ne=ti, paseri albastre ale fantaziei. Unele din aceste balade sunt pline de putere de expresie, cum e de pild[, *C`ntecul Corbei*, despre care a=a de frumos vorbea, neuitatul maestru Delavrancea. Altele au o stranie putere de evocare, ne fur[spre lumi romantice, ca atunci, de pild[, c`nd e vorba de acel *Toma Alimo=*.

. . . .

V-a= ruga s[v[reaminti\i []n *Miori\a*] acea alegorie f[r[p[reche care]mbrac[moartea, du=mana omului,]n haine de mireas[z`mbitoare, apoi acea dramatic[ sosire a mamei care vine ]ntreb`nd de fl[c[ul ei... Aici versul devine violent rupt =i fr`nt; se armonizeaz[ fondul cu rima a=a de plin, ]nc`t parc[am avea de-a face cu opera unui mare me=ter de sunete =i rime...

}n toat[structura ei, aceast[balad[unic[este a=a de artistic[, plin[de o sim\ire a=a de]nalt[pentru natura etern[,]nc`t eu o socotesc cea mai nobil[manifestare poetic[a neamului nostru.

1923

(*Poezia popular[*,]n vol. *M[rturisiri* [Bucure=ti], E.S.P.L.A., 1960, pp. 100— 102)

OVID DENSUSIANU

Odinioar[mun\ii no=tri trebuie s[fi r[sunat des de un c`ntec vorbind despre moartea unui p[curar; ast[zi acest c`ntec, al *Ciob[na=ului*, se aude numai prin c`teva locuri, dar ]n versurile duioase =i cu ]mpletiri de minunate imagini a p[strat toat[ poezia lui primitiv[, care ]n c`teva cuvinte numai exprim[bog[\iile de sim\ire =i ne duce spre o viziune m[rea\[c`nd o ascult[m, spun`ndu-ne:

— Foaie verde de trei flori,
Ciob[na= de la miori,
Un-\i-a fost moartea s[mori?
— Sus]n v`rful muntelui,
}n b[taia v`ntului,
La cetina bradului.

. . . .

Ideea mor\ii e]ncadrat[aici]n triste\ea, dar =i]n m`ndria oarecum pe care le simte p[storul tr[ind]n singur[tatea mun\ilor.

. . . .

Ceea ce era redat]n *Ciob[na=ul* mai domol,]n versuri de]n=irare lin[, apare]n *Miori\a* cu mi=c[ri de ritm repezi, cu caden\[ri sacadate,]n versuri cum le]nt`lnim =i alteori ]n poezia popular[, a=a c[, ]n ceea ce prive=te forma, aceste dou[ poezii ne arat[, fiecare ]n felul ei, ce efecte de armonie, c`t[muzicalitate au putut fi realizate]n graiul poporului nostru. *Miori\a*,]ns[, fa\[de cealalt[poezie, are superioritatea de a ne duce spre o inspira\ie mai bogat[, mai complex[, de a cuprinde motive de o varietate care nu a]mpiedicat prezentarea lor]n linii limpezi =i cu o impresionant[condensare. De alt[parte, cu toate c[, a=a cum a ajuns p`n[ la noi, cuprinde multe elemente lirice— am putea chiar spune c[ ele predomin[ — , *Miori\a* se razim[ pe un fond epic, =i c`nd nu reiese direct, se prelunge=te]n ecouri u=or de recunoscut =i d`ndu-i]n totul o desf[=urare de vigoare =i maiestate.

(*Via\a p[storeasc[ ]n poezia noastr[popular[*, vol. II, Bucure=ti, Editura Casei +coalelor, 1923, pp. 39— 41; 42— 43)

LUCIAN BLAGA

O balad[abrupt[, cu vedenii =i]ncheg[ri simbolice, o balad[despre care nu s-a prea vorbit la noi, de=i suport[, fiind reprezentativ[ ]n felul s[u, o compara\ie cu *Miori\a* sau *Me=terul Manole*. *Voichi\a* e balada noast[„romantic[“ prin exelen\[. E mai pu\in rotunjit[dec`t *Miori\a*, mai pu\in \esut[, din umbre =i penumbre, dar are calit[\i de imagina\ie, cari ]ntrec tot ce a creat poporul nostru cu fr`ne largi de fantezie. *Voichi\a* are viziune =i un ciudat element apocaliptic. Dac[*Miori\a* e o crea\ie a vie\ii ciob[ne=ti sub stele,]n mijlocul mun\ilor, *Voichi\a* r[m`ne crea\ia caracteristic[a vie\ii de sat, din bel=ug]ncercat de misterioase dezastre.

(*Balade]n traducere*,]n *Cuv`ntul*, anul II, nr.299, 4 noiembrie 1925, p.1; reproducere]n *Ceasornicul de nisip*, Cluj, Editura Dacia, 1973, pp. 118— 119)

Nu vom vorbi despre vreo variant[elve\ian[a *Miori\ei*, cum s-ar crede, poate, dup[titlul ce-l punem]n fruntea acestor r`nduri, nici despre vreun alt motiv baladesc, ce s-ar ]nrudi mai de aproape sau mai pe departe cu cel al ciob[na=ului care-=i ]nchipuie moartea ca o nunt[. Oric`t de c[l[toare ar fi motivele legendelor =i baladelor — *Miori\a*, de=i prin biruitoarea ei frumuse\e ar fi putut s[biruiasc[=i hotarele etnice, a r[mas a noastr[. Ea n-are surori]n alte graiuri, cu at`t mai pu\in vreo sor[ ]n \ara ghe\arilor. Vrem s[ vorbim despre chiar *Miori\a* rom`neasc[ ]n Elve\ia...

Am avut norocul s[asist personal la =edin\a]nchinat[poeziei noastre populare de Societatea etnografic[elve\ian[.

Efectul conferin\ei =i lecturilor d-lui Hauswirth a fost cople=itor. }ntre buc[\ile citite figurau *Miori\a*, legenda *Soarele =i luna*, balada *Toma Alimo=*, un desc`ntec ]mpotriva ielelor =i o serie ]ntreag[ de c`ntece scurte. Ca rom`n, subsemnatul am avut o bucurie din cele mai rare urm[rind discu\iile ce au urmat conferin\ei.

...Ad`ncimea „orfic[“ a concep\iei despre moarte ca „a lumii mireas[“ a impresionat]ndeosebi auditoriul..., profunzimea =i rezonan\ele sentimentului cosmic, cu totul aparte ce se desprinde din aceast[poezie „mult superioar[tuturor literaturilor populare europene pe care au avut prilejul s[le cunoasc[“..., motivele acestei poezii at`t de variate =i totu=i at`t de unitare ca stil, trebuie s[aib[o vechime considerabil[precum se poate deduce din amestecul cu totul

ciudat al elementului p[g`n cu cel cre=tin *(Soarele =i luna)* sau chiar sentimentul mor\ii exprimat]n *Miori\a*, c[ruia i-ar putea g[si o analogie doar]n apetitul mor\ii la traci.

(*"Miori\a"]n Elve\ia*,]n *Drumul nou*, anul I, nr. 13, 1931 p.1—2; reproducere]n *Ceasornicul de nisip*, Cluj, Editura Dacia, 1973, pp.157, 159— 160)

Reciti\i de ex. legenda poetizat[*Soarele =i luna* din colec\ia lui [G. Dem.] Teodorescu =i ve\i g[si viziuni prin nimic inferioare celor mai admirate din marile poeme ale omenirei de la *Divina Comedie* p`n[la *Faust*.

Drept]ncheiere s[mi se]ng[duie s[dau expresie =i unui g`nd restrictiv. A= dori ca acest elogiu adus satului rom`nesc s[nu fie]n\eles ca un]ndemn de ata=are definitiv[la folclor =i ca]ndrumare necondi\ionat[spre rosturi s[te=ti. Cultura major[*nu repet[* cultura minor[, ci o *sublimeaz[*, nu o m[re=te]n chip mecanic =i virtuos, ci o *monumentalizeaz[*, potrivit unor vii forme, accente, atitudini =i orizonturi l[untrice.

(*Elogiu satului rom`nesc*. Discurs de recep\ie rostit la Academia Rom`n[ ]n =edin\a solemn[din 5 iunie 1937, tip[rit la *Monitorul oficial*, 1937, pp. 15— 16)

D. CARACOSTEA

}n cercetarea istoriei motivelor cu un pronun\at caracter etnic, ca *Miori\a*, compararea variantelor nord-dun[rene cu ceea ce]nt`lnim la arm`ni ne poate pune la]ndem`n[, ca =i ]n studiile lingvistice, un ]nsemnat mijloc de orientare. Acele forme poporane (versificare, imagini, motive etc.) pe care le g[sim la noi =i la arm`ni, f[r[ca ele s[poat[fi explicate prin poligenezie sau printr-o expansiune general[balcanic[, sunt pre\ioase puncte de sprijin]n cronologie, ne duc c[tre o perioad[de str[veche unitate rom`neasc[. +i, dimpotriv[, c`nd un motiv etnic, str`ns legat de felul de via\[ al rom`nilor din trecut, nu apare la arm`ni =i nici nu putem explica dispari\ia lui acolo prin schimb[ri esen\iale ]n ]ndeletnicirea masei poporului, atunci avem un temei puternic s[ afirm[m c[ acel motiv s-a dezvoltat dup[ separarea definitiv[ a ramurilor principale ale poporului rom`n.

(*"Miori\a" la arm`ni*, ]n vol. *Omagiu lui Ion Bianu*, Bucure=ti, 1927, p. 91; reprodus ]n *Poezia tradi\ional[ rom`n[. Balada popular[=i doina*, vol. I, Bucure=ti, Editura pentru Literatur[, 1969, p. 195)

PETRU CARAMAN

Produsul folcloric, mai ales c`nd tr[ie=te intens ]n sufletul colectivit[\ii, nu cunoa=te dec`t o fixitate cu totul relativ[. Circula\ia oral[pun`nd st[p`nire pe el,]l poart[ ]n voie]n cele mai]ndep[rtate puncte din spa\iu, astfel c[ ]l plaseaz[ ]n situa\ii =i circumstan\e care difer[de la un \inut la altul, de la o localitate la alta =i chiar de la ins la altul]n aceea=i localitate. A=a ia na=tere infinitul num[r de variante, care, prin partea lor necomun[, reprezint[tot at`tea individualit[\i regionale cu sau f[r[ talent, ori cu talent mai mare sau mai modest, tot at`tea concep\ii estetice, tot at`tea chipuri de a privi via\a =i lumea prin prisma subiectului acelui produs. Crea\iunea folcloric[ apare ]ntruc`tva sub chipul unei ape curg[toare care tinde s[se adapteze formelor de teren pe unde =i-a trasat matca =i s[reflecteze]n oglinda valurilor sale peizajele ce str[bate, ba]nc[, p[r[sindu-=i pe cale mare parte din elementele ei proprii, prime=te altele nou[, condi\ionate de felul vegeta\iei =i al p[m`ntului pe unde trece, de=i manifest[simultan =i o puternic[tendin\[conservatoare pentru cele ce poart[cu sine de la izvor.

(*Adaptarea baladei la]mprejur[ri specifice*,]n *Contribu\ii la cronologizarea =i geneza baladei populare la rom`ni*, Imprimeria Na\ional[1932; reeditare]n vol. Petru Caraman, *Studii de folclor*, I, Bucure=ti, Editura Minerva, 1987, p. 129)

G. C{LINESCU

}nt`iul mit e *Traian =i Dochia*, simboliz`nd constituirea]ns[=i a poporului rom`n. El a ]nc`ntat pe romanticii no=tri]n frunte cu Asachi, care e primul getizant. Propriu-zis circul[numele de Traian, de Dochia, Dochi\a,]n colinde. Asachi a r[sp`ndit povestea Dochiei, fata lui Decebal, urm[rit[ de Traian =i pref[cut[ de Zamolxe, la rug[mintea ei, ]n st`nc[, spre a sc[pa de urm[ritor.

. . . .

Al doilea mit, cu ecoul cel mai larg, e *Miori\a*, cu punctul de plecare]n c`ntecul b[tr`nesc publicat de V. Alecsandri. Propor\iile mitului au crescut]n vremea din urm[p`n[ ]ntr-at`ta,]nc`t s-au f[cut compar[ri cu *Divina Comedie* =i mul\i ]l socotesc ca momentul ini\ial al oric[rei culturi autohtone. Aici e simbolizat[ existen\a pastoral[ a poporului rom`n =i chiar unitatea lui]n mijlocul real al \[rii reprezentat de lan\ul carpatin.

. . . .

Mitul *Me=terului Manole* (*Monastirea Arge=ului* din culegerea V. Alecsandri) are mereu o iradia\iune puternic[. Tema, ca]ntotdeauna]n astfel de]mprejur[ri, e de o circula\ie mai larg[dec`t solul \[rii, ]ns[ versiunea rom`n[este original[=i autohtonizat[,]ntruc`t se leag[ de vestita biseric[ de la Curtea de Arge=, a lui Neagoe, devenit[ astfel pentru literatura noastr[ un fel de mic Notre-Dame-de-Paris. Legenda vorbe=te, ce-i drept, de Negru Vod[, f[r[ a st[rui asupra identit[\ii m`n[stirii,]ns[tradi\ia s-a oprit asupra celui mai str[lucit monument al locului. Este f[r[importan\[c[legenda se reg[se=te la popoarele]nconjur[toare, mai ales c[cu greu se poate dovedi de unde a pornit. El n-a devenit mit dec`t la noi =i prin mit se ]n\elege o fic\iune ermetic[, un simbol al unei idei generale. O astfel de ridicare la valoarea de mit este proprie literaturii rom`ne.

(*Istoria literaturii rom`ne de la origini p`n[ ]n prezent*, Bucure=ti, Funda\ia Regal[pentru Literatur[, 1941; Edi\ia a II-a, rev[zut[=i ad[ugit[, Bucure=ti, Editura Minerva, 1982, pp. 58—59)

MIRCEA ELIADE

Nu este deloc]nt`mpl[tor c[ cele dou[ crea\ii de seam[ ale spiritualit[\ii rom`ne=ti — *Miori\a* =i *Balada Me=terului Manole* —]=i au temeiul]ntr-o valorificare a mor\ii. Ideea de reintegrare]n Cosmos prin moarte este evident[ ]n *Miori\a*, =i nici nu trebuie s[ne surprind[, \in`nd seama de originile ei ritual-funerare. Numai pentru un cercet[tor superficial, care ar judeca prin criterii empiriologice, prezen\a aceasta a mor\ii ar putea ]nsemna un stigmat suspect pentru s[n[tatea sufleteasc[ a poporului rom`n. Prezen\a mor\ii]n centrul spiritualit[\ii populare rom`ne=ti nu ]nseamn[ ]ns[ o viziune pesimist[ a lumii, o rarefiere a debitului vital, o deficien\[ psihic[. Un contact direct cu via\a \[r[neasc[ infirm[ hot[r`t aceste supozi\ii; rom`nul ]n genere nu cunoa=te nici teama de via\[, nici be\ia mistag[gic[ (de structur[ slav[), nici pesimismul religios, nici atrac\ia c[tre ascez[ (de tip oriental). +i, cu toate acestea, cele dou[ crea\ii capitale ale spiritualit[\ii populare rom`ne=ti poart[ ]n miezul lor o valorificare a mor\ii. Dar prezen\a mor\ii nu este, aici, negativ[. Moartea din *Miori\a* este o calm[re]ntoarcere „l`ng[ai s[i“. Moartea din *Me=terul Manole* este creatoare, ca orice moarte ritual[. }ndeosebi]n aceasta din urm[identific[m

o concep\ie eroic[=i b[rb[teasc[a mor\ii. Rom`nul nu c`nt[moartea, nici n-o dore=te, dar nu se teme de ea; iar c`nd e vorba de o moarte ritual[ (r[zboi, bun[oar[), o ]nt`mpin[cu bucurie.

Valorificarea aceasta a mor\ii rituale o aveau =i str[mo=ii geto-daci ai rom`nilor. Ge\ii, „cei mai bravi =i mai drep\i dintre traci“ (Herodot, IV, 93), nu se temeau de moarte, pentru c[socoteau c[„nu mor“, ci numai schimb[locuin\a (Iulian Apostatul). Este f[r[ ]ndoial[, o viziune proprie acestui grup etnic geto-trac, pe care antichitatea]l pre\uia, =i c[ruia numai vicisitudinile soartei =i pozi\ia lui geopolitic[nu i-a]ng[duit s[joace rolul pe care-l merit[ ]n istoria universal[.

. . . .

Concep\ia aceasta a „mor\ii creatoare“, cu toate implica\iile ei str[vechi, a fost acceptat[=i transfigurat[de cre=tinism. Departe de a „lichida“ schemele teoretice arhaice derivate din mitul cosmogonic, cre=tinismul le-a absorbit con\inutul spiritual. }n fond, era de acceptat ca o religie ecumenic[, av`ndu-=i centrul]ntr-o valorificare a suferin\ii =i]ntr-o interpretare optimist[a mor\ii, s[accepte credin\e =i obiceiuri structurate]n jurul ideii de moarte creatoare.

(*Comentarii la legenda „Me=terul Manole“*, Bucure=ti, Editura „Publicom“, 1943, pp. 130— 132, 133)

D. CARACOSTEA

Aceast[idee a pasivit[\ii, a fatalismului, a lini=tii]n fa\a mor\ii revine necontenit]n exegezele baladei =i]n generalit[\ile folclorice de tot felul. P`n[ ]n zilele noastre este un loc comun pentru to\i c`\i vor s[ne caracterizeze.

Dar ansamblul literaturii noastre poporane, at`t cel epic c`t =i cel liric, arat[c[este mai mult dec`t o exagerare, o dezumanizare, s[ admi\i, ca produs al factorilor istorici sau reflex al caracterului etnic, un fatalism care merge p`n[la primirea mor\ii, f[r[a reac\iona. De la caracterul de jale propriu liricei noastre p`n[la presupusul pasivism din *Miori\a* este drum lung. Este drept c[credin\a]n soart[,]n *ce \i-e scris*, este o tr[s[tur[caracteristic[a poporului nostru. Dar la fel =i a altor popoare. De alt[parte,]ntreg mediul epicei noastre poporane arat[c[aceast[credin\[nu smulge din suflete resortul ad`nc omenesc de a reac\iona acolo unde, ca]n situa\ia din *Miori\a*, lucrul ar fi posibil.

Treptat, p[rerea despre fatalismul ciobanului a devenit dogma de aici, prilej pentru unii de filozofare =i de retorism, pentru al\ii]ndemn de a b[nui autencitatea textului. Ar fi un caz unic]n istoria literaturilor — au afirmat ace=tia din urm[— ca eroul s[aud[de complot =i s[-=i fac[testamentul, resemn`ndu-se f[r[s[ia nici o m[sur[de ap[rare.

Rezult[c[explic[rile de psihologie etnic[ ]n felul celor amintite nu sunt]ndestul[toare. Avem la cei care subliniaz[*fatalismul din „Miori\a“* o fals[ ]n\elegere a semnifica\iei. Optica just[, neput`nd fi dat[ nici prin jocul fire=tilor resorturi suflete=ti, nici prin ]mprejur[ri proprii acestui neam rom`nesc, s[fie dob`ndit[din]ns[=i structura estetic[a baladei, confirmat[prin istoria ei.

De altminteri, presupusa lini=te]n fa\a mor\ii,]n care at`\ia v[d o tr[s[tur[ etnic[ rom`neasc[, este dezmin\it[comparativ de o singur[observa\ie: este suficient ca cineva s[asiste la o]nmorm`ntare apusean[, pentru ca s[-=i dea seama c[ acolo lini=tea ]n fa\a inevitabilului este mai mare dec`t ce vedem la noi.

(*O fresc[folcloric[*,]n *Revista Funda\iilor Regale*, anul X, nr. 1, 1 Ianuarie 1943, p. 161—162; reprodus[ ]n cap.III. *Balada popular[rom`n[* din vol. *Poezia tradi\ional[ rom`n[*, vol. II, Bucure=ti, Editura pentru Literatur[, 1969, p. 264—265)

N. CARTOJAN

Rom`nii timoceni locuiesc ]n sate aproape compacte, ]n \inutul s`rbesc care se]ntinde la sudul Banatului =i al jude\ului Mehedin\i =i Dolj, de la Dun[re p`n[ ]n creierii muntelui R`tan,]ntre r`ul Morava =i Valea Timocului. Ei vorbesc o limb[ care ]n unele p[r\i — r[s[rit de linia Techia-Z[icieri spre valea Timocului continu[ graiul rom`nilor din Oltenia; iar]n alte p[r\i — spre apus de linia Techia-Z[icieri =i pe valea Mlavei — se apropie de a rom`nilor din sudul Banatului.

. . . .

Un trecut cuminte de mai multe veacuri a legat astfel printr-o str`ns[ solidaritate cre=tin[ cele dou[ maluri ale Dun[rii. S[ n[d[jduim c[ ]n formele noi, ]n care se va a=eza via\a Europei de m`ine, s`rbi =i rom`ni vor continua linia tradi\iei seculare a str[mo=ilor lor =i c[s`rbii vor ]n\elege, ]n sf`r=it, c[rom`nii din valea Timocului sunt o realitate etnografic[ ce nu se poate t[g[dui, de care nu trebuie s[ se team[, dar care au dreptul la biseric[ =i =coal[ ]n limba p[rin\ilor lor. E un drept pe care noi l-am recunoscut s`rbilor din Banatul

rom`nesc. Trebuie ]ns[ s[ recunoa=tem ]n aceast[ cauz[ vina noastr[. Noi am dat totul, s`rbii nimic. O prietenie sincer[ ]ntre popoare vecine nu se poate]ntemeia]ns[dec`t pe recunoa=terea reciproc[a drepturilor na\ionale.

(*Poezia popular[a rom`nilor din Valea Timocului*, studiu introductiv la culegerea lui C. Sandu-Timoc: *Poezii populare de la rom`nii din Valea Timocului*, Craiova, Editura Scrisul Rom`nesc, [1943], pp. 3, 9—10)

CRISTEA SANDU-TIMOC

Poezia popular[de la rom`nii din Valea Timocului (st[p`nit]ntr-o mic[parte de c[tre bulgari =i]n cea mai mare m[sur[de c[tre s`rbi), dac[ prin forma ei las[ de dorit ]n unele p[r\i, prin fondul ei, caracterizeaz[ bogata imagina\ie a sufletului rom`nesc din Carpa\ii Timocului, unde se aude acela=i grai ca]n Oltenia =i Banat =i unde te sim\i pe valea Jiului sau a Cernei, pe Mun\ii Mehedin\ului sau Semenicul b[n[\ean.

Aceast[individualitate etno-psihologic[a spiritului timocean, oltean =i b[n[\ean, a permis existen\a, la Por\ile-de-Fier, a neamului rom`nesc, pe ambele maluri.

Iat[motivul care l-a f[cut pe prof. german de filologie romanic[Gamillscheg, s[afirme c[Valea Timocului este al treilea leag[n de na=tere =i existen\[a neamului rom`nesc.

. . . .

Rom`nii timoceni nu au profesori de istorie =i ]nv[\[tori, dar ]=i c`nt[trecutul prin l[utarii lor, f[clierii permanen\i ai obiditului suflet timocean. C`nd ]=i c`nt[baladele,]n sunetul]n care coarda viorii pl`nge, b[tr`nii =i tinerii pl`ng trecutul str[bun, ]n care eroii au ]ns`ngerat pentru „legea“ =i dreptatea rom`neasc[:

„Istorie rom`neasc[
Ca pentru s[pomeneasc[“.

(*}ntroducere* la *Poezii populare din Valea Timocului*, culese de C. Sandu-Timoc, 1943, Editura Scrisul Rom`nesc, [1943], pp. 27, 30 — colec\ia „Clasicii rom`ni comenta\i“)

G. C{LINESCU

Vom observa c[baladele se c`nt[ la festivit[\i =i ]ndeosebi la nun\i. C`ntecele b[tr`ne=ti cele mai patetice au un v[dit caracter nup\ial, unele fiind, prin aspectul cinegetic, ni=te parafraze epice ale ora\iilor de nunt[. *Miori\a se* c`nt[=i la nenorocirea unui t`n[r care a murit nelumit, ]nmorm`ntarea \in`nd loc =i de ceremonia nun\ii. Tematic, multe balade con\in, ca pagini ale unei =coli a dragostei, exemple de]nso\iri fatale, de nup\ii tragice, de erori pedepsite.

. . . .

Chira Chiralina este,]n latura, pasional[, o s`ngeroas[nuvel[italian[. Fra\ii ei omoar[pe seduc[tor =i, b[nuind, se vede =i pe fat[de perversitate (]ntr-una din variante), o ung cu p[cur[=i-i dau foc. }ntr-o nuvel[din *Decameron*, amantul Isabettei e ucis de fra\ii ei.

. . . .

De fapt cele mai bune balade =i chiar =i cele mai modeste sunt,]n]ntregul lor, pagini rupte din via\[, cu mare profunzime de culoare local[, picturi pline de detalii, documente colc[ind de realism. Nu r[pirea unei fete este carnea epic[ ]n *Chira Chiralina*, ci Br[ila cu Dun[rea plin[de caice, bolozane, sandale, galioane, cu trafican\i str`n=i la cr`=m[, cu amestecul de na\ii... Documentele istorice nu ne dau o imagine mai proasp[t[dec`t aceste balade, de un adev[r izbitor.

(*Arta literar[ ]n folclor*,]n *Istoria literaturii rom`ne*, I, Bucure=ti, Editura Academiei, 1964, pp. 216, 219)

GHEORGHE VRABIE

Ciob[nia,]ndeletnicire veche la rom`ni, a fost ridicat[, de c`tre c`nt[re\ii anonimi mai mult dec`t oricare alta pe culmile unor crea\ii orale specifice. }mpletind legenda milenar[— nelipsit[genului eroic — cu]nsu=i felul de via\[p[storeasc[din Carpa\i =i =esurile Dun[rii, ei au realizat balade de o rar[m[iestrie artistic[cum sunt: *Miori\a, Dolca, Dobri=an* =i altele.

. . . .

Dup[primul =i]ndeosebi, dup[cel de al doilea r[zboi mondial, balada nu mai e auzit[ ]n forme fabuloase, str[lucitoare ca art[tipic[a acestui gen. Observ[m c[ea a intrat]ntr-o faz[de deepicizare, de pierdere a stilului ei narativ. }n locul]nl[n\uirilor episodice, a dialogului, a imaginilor legendare, =i-au

f[cut locul c`ntecul lirico-narativ. Fenomenul s-a constatat ca propriu chiar]n cea de-a doua jum[tate a secolului al XIX-lea.

. . . .

Dezvoltat[ ]n condi\ii istorico-sociale speciale, balada a avut perioada ei de via\[glorioas[. Din Evul Mediu =i p`n[ ]n secolul al XIX-lea, ea a cunoscut la rom`ni o]nflorire str[lucitoare, fiindc[mediul]n care s-a dezvoltat]i era prielnic. S-a dezvoltat mai mult]n anumite spa\ii, g[sea un climat care-i favoriza na=terea =i cre=terea ei. Ajuns[ ]n alte locuri mai pu\in prielnice, s-a]nt`mplat acela=i lucru care se petrece cu o plant[ r[s[dit[ ]n sol neprielnic... E drept, c[ ]n secolul nostru au ap[rut poezii narative cu profil eroic, dar acestea sunt altceva dec`t se]n\elege prin balad[.

(*Balada popular[rom`n[*, Bucure=ti, Editura Academiei, 1966, pp. 217, 501, 502).

Nararea evenimentelor (]n balade) se face]n a=a fel, ca ea s[trezeasc[interes celor ce ascult[. De aceea ei]mbin[realul cu fantasticul =i cu fabulosul; spre a realiza conflicte pline de interes, recurg la episoade-=ablon, care cap[t[ ]ns[alur[epic[nou[ ]n cadrul altui subiect; sunt preocupa\i s[creeze eroi tipici, de aceea recurg la situa\ii =i episoade epice care ofer[patos =i senza\ional pu\in comun; creeaz[portrete =i tablouri unice. Un erou ca Toma Alimo= sau Corbea sunt de neuitat; tablouri dante=ti, ca al]nchisorii lui Corbea sau al bog[\iilor]n turme din *Dobri=an*, frumuse\ea B[dulesii, a Chirei =. a. m. d. au devenit clasice]n literatura rom`n[, ca multe pagini din Eminescu sau Creang[. Nu de mic[importan\[apar =i ideile pe care le dezvolt[autorii anonimi. Uneori sunt balade foarte asem[n[toare ca situa\ii episodice (*Chira* — *Ilincu\a +andrului*), ele au totu=i o existen\[de sine st[t[toare datorit[tocmai laturii ideologice a subiectului.

Fiind evocativ[, balada c`nt[fapte str[bune, de vitejie (termenul de „vitejie“ se cere a fi luat]n sens mai larg, nu numai]n sens de arme), profesional (]n balade ca *Miori\a*), ori erotic (]n balade familiale, ca *Iencea S[biencea)*.

Declamat[=i c`ntat[ pe anumite melodii ]n fa\a mul\imilor adunate s[ petreac[ (la hramuri, nun\i sau ]n b`lciuri), balada devine o poem[retoric[. C`nt[re\ul \ine o cuv`ntare]n versuri, cu scopul de a informa asupra a ceea ce se]nt`mpl[ c`nd mama tr[ie=te cu turcul ori c`nd soarele vrea s[se c[s[toreasc[cu sor[-sa; informeaz[despre faptele haiducilor etc. }n sens larg, balada este,

prin natura ei, didactic[=i moralizatoare. Pentru a merge la inima ascult[torilor =i a-i convinge =i impresiona despre cele narate, l[utarul se pune]n situa\ia unui orator popular. De aceea,]n balad[, predomin[ca mijloace de exprimare figurile de stil, un sistem de repeti\ii folosit]n scop afectiv. Cunoscute =i]n literatura oratoric[a antichit[\ii, asemenea mijloace mai au de scop s[sus\in[av`ntul retoric al c`nt[re\ului.

(*Folclorul. Obiect — principii — metod[— categorii*, Bucure=ti, Editura Academiei, 1970, pp. 323 — 324)

TUDOR ARGHEZI

Pe vestita Vale a Timocului s`rbesc s-a ivit din c`ntece =i din ghiocei o spi\[rom`neasc[. Fl[c[ii =i fetele ei au graiul de r[d[cin[ al fra\ilor dintre Dun[re =i Carpa\i. Deie-mi-se voie, ca unui c`nt[re\ din scripc[, flaut =i bucium, s[intru]n hora lor, b[t`ndu-le p[m`ntul cu opincile jucate pe p[m`ntul de peste Arge=ul =i Oltul de ba=tin[veche.

. . . .

Noi rom`nii am vie\uit ]ntr-o ]nfr[\ire continu[ cu Iugoslavia =i, cu toate presiunile ]ncercate =i nedorite, n-am avut cu ea nici un r[zboi. E un fenomen deosebit ]ntre popoare vecine, care-=i disput[ teritorii =i ]nt`iet[\i.

Cartea acestor]nsemn[ri str`nge =i mai mult leg[turile noastre de suflet =i de minte =i o consider[m ca o biruin\[.

Cunosc Iugoslavia, c[am v[zut-o de cur`nd la ea acas[.

. . . .

Singura mea p[rere de r[u =i ad`nc[ e c[ n-am ajuns p`n[la valea Timocului,]n apele c[ruia se oglindesc fra\ii no=tri rom`ni.

(*C`teva cuvinte* la *C`ntece b[tr`ne=ti =i doine* [*din Valea Timocului*] culese de Cristea Sandu-Timoc, Bucure=ti, Editura pentru Literatur[, 1967, pp. 5, 6)

CRISTEA SANDU-TIMOC

Multe dintre faptele de arme ale domnitorilor rom`ni ]mpotriva turcilor asupritori au trecut prin intermediul aezilor populari, la miaz[zi de Dun[re, g[sind ecou ]n epica bulgar[ sau s`rb[.

De aceea, mai mult dec`t epica noastr[, cea bulgar[ =i s`rb[evoc[ ]n balade

istorice sau legende eroismul Basarabilor, al lui Vladislav (Vlaicu Vod[), care poart[primul r[zboi cu turcii pentru ap[rarea Diiului (Vidinului) la 1367, apoi luptele lui Radu, Dan I, Mircea cel Mare, Radul Beg (Radu cel Mare), Mihai Viteazul, Iancu Huniade (Sibinianin Ianco) =i al\ii.

(*Prefa\[* la *C`ntece b[tr`ne=ti =i doine*, culese din Valea Timocului, Editura pentru Literatur[, 1967, p. 7)

OVIDIU PAPADIMA

Ceea ce izbe=te]n arta pictural[a poeziei noastre populare este puternica ei luminozitate. E frapant c[nu numai culorile pe care le sugereaz[imaginile plastice din aceast[poezie sunt aprinse de o vie vibra\ie interioar[, nu numai c[materia]ns[=i a lucrurilor care apar\in oamenilor sau mediului lor este adesea str[lucitoare sau cel pu\in lucie, reflect`nd intens lumina, dar]ns[=i atmosfera alc[tuie=te frecvent o baie de lumin[pentru natur[ca =i pentru eroi.

. . . .

Viziunea statuar[a poeziei noastre populare e tot at`t de complex[. Ea cuprinde at`t grupurile — de oameni sau animale — c`t =i individul izolat. De cele mai multe ori viziunea aceasta e dinamic[, cuprinde fiin\ele ]n mi=care. Dar =i aici hieratismul specific artei noastre populare nu lipse=te. Simetrii — at`t]n ceea ce prive=te componen\a grupului,]n care cifra de trei predomin[, c`t =i ]n situarea subiectelor ]n raport unele cu altele — creeaz[ grup[ri armonice, adesea cu o tr[s[tur[ de monumentalitate, mai ales c`nd e vorba de eroii baladelor.

. . . .

Se pot decupa, din colinde =i balade mai ales, scene care ar putea constitui tot at`t de bine subiectul unui tablou, dar se apropie de viziunea sculptorului prin absen\a preocup[rilor de colorit, prin aten\ia acordat[mai ales \inutei, gestului, atitudinii. E mult statuar]n aceste scene, de=i ar fi greu, adeseori imposibil, s[fie convertite]n sculpturi propriu-zise. Mai apropiate ar fi de tehnica basoreliefului, care tocmai prin desf[=urarea lui]n suprafa\[ ]ng[duie detalieri =i complexit[\i imposibile de realizat]n plastica tridimensional[.

. . . .

}n grupurile statuare pe care le]nf[\i=eaz[baladele noastre populare, stilul se schimb[fundamental. [Spre deosebire de hieratismul colindelor populare.]

Suntem, s-ar p[rea,]n baladele de la curtea domneasc[, precum Radu Colomfirescu,]n plin[epoc[de Rena=tere t`rzie. Eroii sunt personalit[\i gigantice, asemenea condotierilor, animate de un puternic dinamism, ce transpare chiar]n scenele statice precum cea a osp[\ului...

}n baladele haiduce=ti, ai impresia c[treci dincolo de Rena=tere spre Baroc. Eroii sunt ni=te colo=i, cu staturile =i musculatura lui Michelangelo =i a tablourilor lui Caravaggio. Portul lor]i arat[c[sunt oameni ai locului, undeva mai spre R[s[rit, unde vitejia]=i are r[d[cinile]ntr-un trecut eroic =i dureros, aici la r[scrucea unor imperii strivitoare. Stilizarea hieratic[feudal[a disp[rut. Sunt aici oameni aspri ai gliei, ie=i\i de-a dreptul din energiile inepuizabile ale poporului...

(*Valori plastice]n poezia noastr[popular[*,]n vol. *Literatura popular[rom`n[. Din istoria =i poetica ei*, Bucure=ti, Editura pentru Literatur[, 1968, pp. 579, 589, 590—591, 592)

I. C. CHI|IMIA

}n zona sud-estic[[european[] a c`ntecului epic, balada rom`neasc[ocup[un loc special. Av`nd un caracter distinct, chiar de la prima colec\ie Alecsandri, a fost culeas[=i ordonat[separat de poezia popular[liric[.

. . . .

Balada rom`n[ nu cunoa=te fenomenul cicliz[rii ca eposul s`rbesc sau b`lina rus[. Singura excep\ie, ciclul Nov[ce=tilor, cu dezvoltare ]n special ]n Banat, pare s[ fi luat na=tere sub influen\a tehnicii c`ntecului s`rbesc. }n schimb, variantele adesea nu se rezum[ la simple schimb[ri de culoare, ci ating con\inutul, d`ndu-i vibra\ie =i un alt sens intim,]nc`t se observ[chiar fenomenul de prelucrare creatoare a motivului.

Fie c[motivul este autohton *(Miori\a)*, fie c[este de circula\ie interna\ional[*(Me=terul Manole)*, balada rom`neasc[ ajunge la realiz[ri excep\ionale. Versul baladei rom`ne=ti,]n m[sura de 5-6 sau 7-8 silabe, este prin excelen\[popular, cu o muzicalitate specific[, =i nu cunoa=te metrul lung al versului grecesc, s`rbesc etc. Nara\iunea este dinamic[, dar nu cunoa=te accente de retorism. Ea se men\ine la epicul de efect artistic, pentru care lucru se folose=te cu predilec\ie descrip\ia colorat[,]n tablouri largi: desf[=urarea luptei,]nf[\i=area =i caracterul eroilor etc. Nota aceasta este specific[prin insisten\a cu care revine]n crea\ie.

Balada popular[rom`neasc[ n-a apucat s[ fie cunoscut[ la timp ]n Europa. C`nd s-au dat traducerile din colec\ia Alecsandri]n limbi accesibile: francez[(1855), englez[(1856), german[(1857), trecuse]nfl[c[rarea romantic[pentru poezia popular[=i folclorul]ncepea s[intre]n cercetare riguros =tiin\ific[. Altfel, este sigur c[s-ar fi bucurat de un r[sunet mai mare.

Valoarea literar[a c`ntecului epic rom`nesc este de net[g[duit. El este propor\ionat nu las[impresia de lungime excesiv[, fiind ascultat]n trecut =i citit azi cu pl[cere.

Prin varietatea tematic[=i propor\ionalitate, prin calit[\ile sale de nara\ie =i valoare artistic[, prin unele capodopere, balada popular[rom`neasc[ se situeaz[, ]n cadrul c`ntecului epic european, pe unul din locurile de frunte.

(*Balada popular[rom`neasc[ ]n context european*, ]n vol. *Folclorul rom`nesc]n perspectiv[comparat[*, [Bucure=ti], Editura Minerva, 1971, p. 139)

NICHITA ST{NESCU

F[r[*Miori\a* noi n-am fi fost niciodat[poe\i. Ne-ar fi lipsit aceast[dimensiune fundamental[. *Miori\a* este =coala triste\ii na\ionale. Matricea. Matca. Regina.

Sunetul ei e sunetul t`\ei al[pt`nd; veghea ei este veghea celui care-=i ap[r[plodul.

Miori\a nu este un c`ntec de pierdere. Cine pierde a=a cum a pierdut ciobanul *Miori\ei* este ]nst[p`nit]n sufletul p[m`ntului. Da, ]n sufletul p[m`ntului, pentru c[noi to\i ne-am n[scut pe p[m`nt. Pentru c[ p[m`ntul este carnea str[mo=ilor no=tri =i carnea pomilor no=tri. A=a este: pom =i om. }n limba noastr[diferen\a dintre pom =i om este diferen\a dintre o consoan[=i o vocal[.

(*Miori\a*,]n *Cartea de recitire*, [Bucure=ti], Editura Cartea Rom`neasc[, [1972], pp. 35— 36)

Haiducul din |ara de Jos ne-a]nv[\at lupta, dar mai presus de orice lupt[, cinstea luptei. F[r[minunata balad[*Toma Alimos*, Eminescu n-ar fi existat. F[r[Eminescu, noi cei care b`lb`im miraculoasa vorbire poetic[, am fi fost ni=te mu\i. C`mpie pur[, augur =i sens al victoriei, *Toma Alimo=* este steagul de b[rb[\ie al poeziei noastre. Nu exist[vers bun, vers ales, vers memorabil care s[nu]nchid[ ]n el,]n silabe =i]n cuvinte,]n visuri =i]n m[re\ie, destinul sacru al haiducului din |ara de Jos. *Toma Alimo=*, El, Domnia-Sa, ne-a]nv[\at ceea ce

mai t`rziu sau mai devreme poezia lumii numea a fi — inefabilul. El, Domnia-Sa, ne-a ]nv[\at mersul stelelor dinl[untru, c[\[rate pe pl[m`ni =i]necate]n inim[. Ce noroc pentru literatura noastr[c[ne este cap =i]ncep[tur[*Toma Alimo=*. Ce noroc pentru balad[, pentru Toma Alimo=, c[ ]l iubim cu neasemuire.

(*Toma Alimo=*,]n *Cartea de recitire*, [Bucure=ti], Editura Cartea Rom`neasc[, [1972], pp. 36—37)

MARIN SORESCU

}n fa\a unor astfel de crea\ii, te]ntrebi care s[fi fost psihologia autorilor, cum de le-au dat prin g`nd? +i ce au vrut s[ spun[ cu ele? Baladele sunt ceea ce ne-a r[mas din lungul somn al unor copii mari, care „g`ndeau]n basme =i vorbeau]n poezii“. Trebuie s[le lu[m ca ni=te documente, ca ni=te semne dintr-un alfabet, pe care]nc[nu-l cunoa=tem]n]ntregime. C`t de civiliza\i vor fi fost ge\ii, tracii, care — dup[ spusele lui Herodot — erau la fel de numero=i ca indienii, dac[ n-au avut alfabet? P`n[la descifrarea unor alfabete pierdute, sau poate pierdute]nainte de a se na=te, s[ne mul\umim cu aceste fr`nturi de „foaie verde“, care, ca =i frunzele, vin din vremuri spre noi, s[ ne bat[ ]n geam. Ce minunate sunt, dac[ st[m s[ ne g`ndim, toate]nt`mpl[rile Soarelui =i Lunii, de pe vremea c`nd erau =i astre, dar =i frate =i sor[, =i ce frumos infinitul mare din cer]ncape]n infinitul mic de pe p[m`nt, umaniz`ndu-ne =i c[p[t`nd un nou cerc, mai larg =i mai cosmic! St`nd cu m`na sub cap =i g`ndind la balade, parc[am privi norii]n care ghicim diferite straturi de forme =i imagini, fe\i-frumo=i =i mon=tri,]n care ghicim diferite straturi de potop. Potopul de veacuri uscat =i evaporat, mai h[l[duie=te]nc[, invizibil,]n aburul acestor frumoase pl[smuiri.

(*Prefa\[* la *Novac =i Z`na. Balade fantastice*, Bucure=ti, Editura Minerva, 1973, pp. XXIV— XXV, colec\ia „Me=terul Manole“)

ION TALO+

Un lucru ni se pare]ns[de net[g[duit: c`ntecul [*Me=terul Manole*] a putut lua na=tere *numai* ]n cadrul teritoriului balcanic. R[sp`ndirea lui exclusiv pe aceast[arie, mai bine zis absen\a lui des[v`r=it[ de la ucraineni =i ru=i, de la polonezi, cehi =i slovaci, precum =i de la maghiarii din Ungaria, adic[ de la toate popoarele ]nvecinate, dovede=te faptul c[ el r[m`ne o problem[de substrat.

Foarte probabil, c`ntecul are la baz[, a=a cum presupune Mircea Eliade, un „scenariu mitico-ritual“. Vechimea acestuia s-a pierdut ]n vreme. Caracterul ritual al textului s-a p[strat ]ns[, ]n special ]n dou[ puncte extreme ale ariei, ]n Transilvania =i Grecia, p`n[-n zilele noastre. }n Transilvania, mai precis]n S[laj, L[pu=, Some= =i Bistri\a, el se colind[cu prilejul marilor s[rb[tori de iarn[, pe c`nd ]n restul anului e interzis... El circul[ al[turi de alte colinde cu con\inut tragic =i dovede=te str`nse afinit[\i cu epica funebr[,]ndeosebi cu c`ntecul zorilor.

. . . .

Dar dac[textul a fost un scenariu „mitico-ritual“, iar azi,]n Transilvania se colind[, al[turi de alte texte cu con\inut tragic, =i]n Grecia e c`ntat la ]nmorm`nt[ri, ni se pare posibil de a sus\ine c[ ]ntr-o perioad[ ]ndep[rtat[, el trebuie s[fi fost bocet sau colind de doliu. At`tea sacrificii s[v`r=ite =i „pl`nse“ ]n decursul veacurilor pe teritoriul balcanic au dat na=tere unuia „dintre cele mai mi=c[toare c`ntece ale tuturor timpurilor =i popoarelor“.

(*Me=terul Manole. Contribu\ii la studiul unei teme de folclor european*, Bucure=ti, Editura Minerva, 1973, pp. 391, 392)

OVIDIU B~RLEA

Nu mai]ncape]ndoial[c[forma colind[p[streaz[stadiul cel mai arhaic al *Miori\ei* =i *Me=terului Manole*. Faptul epic este redus la esen\a lui]n conformitate cu tr[s[turile specifice ale colindei care exploateaz[doar semnifica\ia, interesul ce se poate desprinde din fabula\ie, desf[=urarea nara\iunii cu etalarea]nt`mpl[rilor r[m`n`nd pe plan secundar, subordonat[ acestui \el, ]n opozi\ie cu ceea ce se petrece ]n balad[. Localizarea e vag[, mai mult sugerat[ dec`t indicat[, pentru a fi]n consonant[cu canoanele speciei. De=i nici o variant[nu a fost surprins[de investiga\iile sistematice din ultima vreme cu func\ia de colind[de doliu, totu=i se poate afirma, mai ales prin analogia cu admirabila colind[atestat[pentru fata moart[din acela=i \inut, *M[luai, luai*, construit[dup[acela=i sistem compozi\ional ca =i *Miori\a*, c[=i aceasta din urm[trebuie s[fi fost la ob`r=ie colind[ de doliu. }n chip similar, ipoteza se ofer[ de la sine =i pentru colinda *Me=terul Manole*, \in`nd seama c[am`ndou[ trateaz[ cazuri de moarte violent[. }nrudirea se v[de=te a avea implica\ii ad`nci, at`t tematice, c`t =i genetice. Dup[cum *Miori\a* a r[sunat mult[vreme drept colind[

de cioban mort (cu subtipul erotic pentru cioban mort nec[s[torit), se poate ca =i *Me=terul Manole* s[fi fost interpretat colind[de doliu la copii de zidar r[ma=i orfani, apoi, prin extensie, la copii orfani, poate chiar la zidari deceda\i]n cursul anului. P`n[ acum nu se cunoa=te vreo confirmare sigur[ ]n acest sens ]n zonele ]n care circul[. Ipostaza de colind[ trebuie s[ dateze din cele mai vechi timpuri, ]n orice caz ea se v[de=te mai arhaic[ dec`t baladele corespunz[toare, a=a cum ni le arat[culegerile de mai bine de un veac. Se poate presupune c[r[d[cinile lor sunt chiar mai vechi,]ntruc`t oglindesc concep\ii =i practici ce dateaz[din preistorie.

(*Me=terul Manole*,]n *Limb[=i literatur[*, 1973, pp. 547—556)

Specia cea mai gustat[de litera\i,]nc[de la]nceputurile folcloristicii, ecou vizibil al]nclina\iei romanticilor pentru trecutul medieval, balada s-a bucurat constant de aten\ia cercet[torilor, de la folclori=ti p`n[la unii filozofi]n c[utare de specific na\ional. Folclori=tii au situat-o de obicei]n centrul aten\iei]n urma aureolei create]n jurul ei...

. . . .

}n baladele rom`ne=ti exist[ mai multe motive, celule poetice elementare, cu larg[ r[sp`ndire]n folclorul european, adesea =i]n alte continente, care au primit o fizionomie proprie, des[v`r=it aclimatizate ]n peisajul spiritual rom`nesc. Aceast[integrare]n specificul na\ional este sprijinit[substan\ial de haina stilistic[! Un studiu comparativ al imaginilor poetice, cu]ntreg cortegiul de epitete, compara\ii =i metafore va pune]n lumin[partea creatoare a fiec[rui popor, ajut`nd la delimitarea fondului comun de originalitate ]nscris[ potrivit poten\ialului de creativitate na\ional[. Cea care oglinde=te ]n toat[ plin[tatea profilul spiritual al rom`nului,]n tr[s[turile lui tipice, este balada *Toma Alimo=*... [Balada]]l arat[*haiduc*, mai pu\ine [variante] *boier*, adesea cu localizarea „|ara de Jos“, deci moldovean, iar]n Moldova r[s[ritean[[Basarabia] chiar cioban pe care]l vor boci oile la glasul fluierului de pe morm`nt — ]n tov[r[=ia calului =i armelor h[l[duind prin c`mpia pres[rat[de ulmi]n=irui\i. Balada pune mai]nt`i ]n lumin[ dragostea funciar[ pentru natura ]nconjur[toare, izvor`t[din prea plinul s[u sufletesc...

(*Balada*,]n vol. *Folclorul rom`nesc*, II, Bucure=ti, Editura Minevra, 1983, pp. 61, 164)

ADRIAN FOCHI

Departe de a fi o cultur[ ]nchis[, z[vor`t[ ]n sine =i cu un predominant caracter local, cultura noastr[popular[s-a dovedit o fereastr[deschis[spre problematica etern[a omului de pretutindeni =i a fost]n m[sur[s[asimileze toate imboldurile valoroase venite din exterior, reu=ind unele sinteze dintre cele mai spectaculoase. Interpret[rile rom`ne=ti ale unor fenomene general-europene sunt printre cele mai originale acte de crea\ie din ]ntreaga noastr[ cultur[ popular[. *Nunta soarelui* (balada *Soarele =i luna*), *Gerul* sau *Vidvosul* sunt crea\ii ce nu se ]nt`lnesc aiurea =i apar\in exclusiv folclorului nostru. Despre valoarea lor nu putem discuta [comparativ], fiindc[nu avem termeni externi de compara\ie. *Me=terul Manole* ofer[ ]ns[posibilitatea de a judeca valorile artistice prin compara\ie, =i aceast[opera\ie ne convinge c[cea mai aleas[interpretare a acestui subiect a fost realizat[ ]n folclorul nostru, prin adaosul inimii noastre, =i al min\ii noastre,]n ceea ce au ele mai semnificativ, la subiectul interna\ional cunoscut.

(*Coordonate sud-europene ale baladei populare rom`ne=ti*, Bucure=ti, Editura Academiei, 1975, p. 253)

ZOE DUMITRESCU— BU+ULENGA

}ntre *istorie =i mit*, aplec`ndu-se spre determin[rile unui timp =i loc definit =i ]n[l\`ndu-se spre culmi intemporale, spre exprimarea unor adev[ruri eterne, *despre spirit =i lucr[rile lui*, *Balada M[n[stirii Arge=ului* sau a *Me=terului Manole* se bucur[de acea ambiguitate ciudat[=i rodnic[a marilor crea\ii ale lumii vechi.

. . . .

De=i g`ndul icaric care deriv[la origini tot dintr-o minte de arhitect (a lui Dedal, constructorul labirintului din Cnossos) va fi fost tot al s[u, moartea lui Manole nu este aceea=i cu a calfelor =i me=terilor care se arunc[de pe acoperi= =i pier, ca]ntr-o viziune expresionist[, to\i despica\i]n jurul m[n[stirii. Durerea lui tip[rit[de glasul amintirii]n[spre=te momentele sf`r=itului. Dar, aidoma celor iubi\i de zei, el nu moare ]n chip comun, ci este supus unei metamorfoze, ajung`nd o magic[substan\[, apa unei f`nt`ne, care va str[jui ca]n mitul]ntreg al ctitoriei rom`ne=ti, capodopera lui. R[splata crea\iei =i jertfei tr[ite ]n absolut este prezen\a etern[ ]n preajma operei, ca a unui geniu tutelar, a constructorului. Cu partea lui de ve=nicie dob`ndit[nu numai din geniu

=i lucrare, ci =i prin imolarea a ceea ce a avut mai scump, so\ia =i copilul nen[scut, me=terul s-a inserat]n alt[ordine care scap[timpului =i perisabilit[\ii.

(*Cuv`nt ]nainte* la *Me=terul Manole*, Edi\ie ]n limbile: rom`n[, englez[, francez[, german[, rus[=i spaniol[, Editura Albatros, 1976)

OCTAV P{UN

Balada este un tip fascinant de literatur[, reprezent`nd poezia narativ[popular[care s-a dezvoltat]n Evul Mediu]n Europa.

Termenul de balad[a fost impus la noi de V. Alecsandri prin colec\ia *Poezii poporale. Balade (c`ntece b[tr`ne=ti)* din 1852— 1853 =i provine din verbul [latin] medieval *ballare* (a dansa), av`nd coresponden\e]n limbile europene de mare circula\ie: *ballade* (francez[), *ballata* (italian[), *balad* (englez[), *Ballade* (german[).

Pentru denumirea acestei crea\ii,]n terminologia popular[s-au folosit termenii de *c`ntec b[tr`nesc* sau *c`ntec vechi*...

}n istoria folcloristicii rom`ne=ti, colec\ia lui V. Alecsandri, cap de serie =i model, deschide drum altor culegeri care au inclus balade adunate din toate zonele etnofolclorice ale \[rii.

Balada]nglobeaz[o mare varietate de teme =i motive, unele cu circula\ie european[, altele care apar\in unui fond comun sud-est european, =i subiecte care confer[originalitate erosului rom`nesc]n cadrul sud-est european =i european]n general.

}n defini\ia dat[poeziei narative populare, V. Alecsandri accentueaz[caracterul ei istoric =i eroic: „baladele sunt mici poemuri asupra]nt`mpl[rilor istorice =i asupra faptelor m[re\e“

(*Prefa\[* la vol. *Balade populare rom`ne=ti*, 1984, Editura Ion Creang[, Bucure=ti, pp. 5—6)

ADRIAN FOCHI

}n cadrul folclorului nostru, al[turi de basm, dar mai mult dec`t basmul, c`ntecul epic tradi\ional]nseamn[cea mai mare =i mai]nalt[realizare artistic[de care ne putem prevala. C`ntecul epic]nsumeaz[probabil cea mai vast[experien\[posibil[a poporului,]n condi\iile oralit[\ii; el oglinde=te,]ntr-un sistem coerent de forme, cel mai profund efort de a]nvinge iner\ia cuvintelor

=i de a le insufla o via\[nou[=i o semnifica\ie nou[prin coliziunea lor generativ[; el reprezint[unul din titlurile de onoare dob`ndite de poporul nostru ]n milenara sa lucrare asupra sa ]nsu=i. D. Caracostea spunea c[, al[turi de limb[, c`ntecul epic este cea de a doua mare institu\ie creat[de rom`ni. F[r[ a sc[dea valoarea aprecierii sale, ci numai *nuan\`nd-o*, credem c[putem spune c[„stilul oral al c`ntecului nostru epic“ este acea mare institu\ie la care se g`ndea savantul. Subiectele pot dispare, evolua sau se mai pot na=te, dar sistemul care le face s[apar[, s[se dezvolte =i apoi s[dispar[va exista totdeauna, c`t[ vreme va exista poporul rom`n =i se va vorbi rom`ne=te.

(*C`ntecul epic tradi\ional al rom`nilor.* }ncercare de sintez[, [Bucure=ti], Editura +tiin\ific[=i Enciclopedic[, 1985, pp. 458— 459)

Primul lucru ce trebuie determinat este statutul eroului nostru. }n privin\a aceasta, putem ar[ta c[Iorgovam este un uria=, din cei care pretutindeni au tr[it]nainte de apari\ia oamenilor actuali.

. . . .

...Omor`torul de balauri sau de al\i mon=tri uria=i este, dup[ opinia unor speciali=ti, cea mai veche figur[ a folclorului, deci avem aici de-a face cu un motiv foarte vechi =i, desigur, =i foarte r[sp`ndit... Este deci firesc s[-l]ntegr[m pe Iovan Iorgovan al nostru printre figurile celebre ca: Perseu, Herakles, Kadmos, Apollo, Marduk, An ar, Susana, Indra, Horus, Ghilgame=, Digenis, Akritas, Beowulf, Dobr`nea, Siegfried, Dietrich von Born, sfiin\ii Constantin, Theodor, Gheorghe, Mihai =i al\ii... }ntru totul asem[n[tor este =i Gruia,]n dou[variante b[n[\ene.

(*Iovan Iorgovan, personaj mitic sau pl[smuire artistic[,*]n vol. *Valori ale culturii populare rom`ne=ti*, vol. II, Bucure=ti, Editura Minerva, 1988, pp. 186, 192)

AL. I. AMZULESCU

Forma cea mai deplin[=i caracteristic[a genului [a baladei] presupune, nu numai posibilitatea memoriz[rii desf[=ur[rii integrale a subiectului narativ, ci =i deprinderea folosirii me=te=ugite,]n deplin[„libertate“ aleatorie, a unui anume bagaj specific de „formule“ poetice =i muzicale proprii =i specifice genului.

„Modelul“ desf[=ur[rii c`ntecului b[tr`nesc,]n circula\ia sa folcloric[vie, spontan[, e urm[torul: la]nceput o]ntroducere instrumental[; c`ntecul vocal

cuprinde mai]nt`i unele „formule“ poetice pentru *captatio benevolentiae* (cer`nd ascult[torilor aten\ie pentru desf[=urarea narativ[ce urmeaz[); se deap[n[apoi c`ntecul propriu-zis, sec\ionat ]n „strofe“ libere (inegale ca num[r de versuri), ]n func\ie de diviziunea lui, episodic[ (pentru ]nl[n\uirea momentelor =i a evenimentelor narative), cu intercalarea de interludii instrumentale ]ntre strofele c`ntecului vocal (pentru odihnirea glasului, pentru fixarea,]n g`nd, a celor povestite =i preg[tirea mental[ a episodului urm[tor); c`ntecul]ncheindu-se iar[=i, uneori, cu unele anume „formule“ tipice (finale), menite s[sublinieze, fie valoarea artistic[=i didactic[a subiectului, fie s[trezeasc[pe ascult[tori din concentrarea aten\iei]mbiindu-i, prin schimbarea de atmosfer[, la glum[=i la veselie, =i f[g[duind, hiperbolic, multe alte c`ntece asem[n[toare, dac[va fi nevoie...

(*Prefa\[* la *Balade populare rom`ne=ti (C`ntece b[tr`ne=ti)*, Bucure=ti, Editura Minerva, 1988, p. 10 — colec\ia „Me=terul Manole“)